

ВИПУСК 1.

**ЛЮТИЙ – ЧЕРВЕНЬ
2022 РОКУ**

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі
моніторингових матеріалів
з обраних регіонів України

ВИПУСК 1.
ЛЮТИЙ – ЧЕРВЕНЬ
2022 РОКУ

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі
моніторингових матеріалів
з обраних регіонів України

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ. Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України. **ВИПУСК 1. ЛЮТИЙ – ЧЕРВЕНЬ 2022 РОКУ /** Український незалежний центр політичних досліджень. Київ. Серпень 2022. 35 с.

Цей звіт підготувала команда Українського незалежного центру політичних досліджень у межах діяльності Національної платформи стійкості та згуртованості. Ця громадська ініціатива започаткована в лютому 2018 року (попередня назва – Національна платформа «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію»).

Діяльність Національної Платформи спрямована на посилення національної стійкості України. Шлях до цього – забезпечення діалогових практик у суспільстві, надання пропозицій владі у виробленні відповідних політик, зокрема щодо стійкості та соціальної згуртованості, а також забезпечення суспільної обізнаності з цими процесами. Ініціатива реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проєкту «Побудова стійкості до конфлікту шляхом діалогу».

Звіт базується на даних про події в областях України, що мають значення для формування політики національної стійкості. Відбір областей здійснено на основі аналізу зміни згуртованості мешканців Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Тернопільської, Івано-Франківської, Чернівецької, Львівської і Закарпатської областей внаслідок розгортання військових дій. Для збору даних ми вирізняємо тимчасово окуповані території, прифронтові та території, розташовані в тилу.

УНЦПД висловлює подяку за надані матеріали учасникам регіональної мережі Національної платформи стійкості та згуртованості Дмитрові Арабаджиєву, Надії Бабарикіній, Дементію Белому, Анатолію Бойку, Ігорю Гаврадї, Ігорю Доцякові, Михайлові Золотухіну, Оксані Івасів, Олені Ніжельській, Андрію Романенкові, Дмитрові Тужанському, Назару Хамулякові.

Укладачі звіту – Світлана Горобчишина, Ольга Коваленко, Валерія Скворцова
Редакторка – Мар'яна Добоні
Дизайнер – Сергій Буравченко

Зміст цієї публікації є цілковитою відповідальністю авторів і не обов'язково відображає офіційну позицію Європейського Союзу.

Публікація доступна на сайті Національної платформи стійкості та згуртованості <http://national-platform.org/> та сайті УНЦПД www.ucipr.org.ua

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	05
I. ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ	08
1. Зміни в системі управління	08
1.1. Рішення окупаційної влади	09
1.2. Доступ до публічної інформації	11
2. Гуманітарна ситуація	12
2.1. Фільтраційні дії окупаційної влади	13
2.2. Дії окупаційної влади щодо рекрутингу в збройні формування	14
2.3. Евакуація	14
3. Робота над ідентичністю	15
3.1. Зміни в стандартах освіти	15
3.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення	16
4. Зміни в соціальній структурі	16
4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю	17
II. ТЕРИТОРІЇ ПІД УПРАВЛІННЯМ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ	18
1. Зміни в системі управління	18
1.1. Рішення влади, що позначилися на згуртованості	18
1.2. Доступ до публічної інформації	19
2. Робота над ідентичністю	20
2.1. Дискусії про національну ідентичність. Спільні цінності	20
2.2. Мова: мова управління та публічної сфери, освіта, ЗМІ, мова повсякденного спілкування	20
2.3. Зміни в стандартах освіти	20
2.4. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення	21
2.5. Свобода віросповідання	21
3. Спільна справа	22
3.1. Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи	22
3.2. Взаємодія на рівні суспільства. Ініціативи. Довіра між групами	24
4. Зміни в соціальній структурі	26
4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю	26
4.2. Потреби вимушених переселенців. Реагування	26
4.3. Потреби учасників територіальної оборони. Реагування	29
МЕТОДОЛОГІЯ ЗБОРУ ДАНИХ	31

РЕЗЮМЕ

Тимчасово окуповані території

Протягом перших місяців повномасштабної війни через активні бойові дії основними викликами на тимчасово окупованих територіях були, зокрема, руйнування критичної та соціальної інфраструктури, що становило загрозу гуманітарної кризи через відсутність світла, газу, води, продовольства, ліків тощо. За даними регіональних моніторинрів, у перші тижні повномасштабної війни місцева влада реагувала на ці виклики дещо хаотично.

На окупованих територіях була відсутня чітка система влади та зрозуміла схема підпорядкування й розподілу повноважень. Керівними кадрами окупаційної влади стали переважно ті громадяни, які до цього діяли як представники проросійської та фінансованої з російських джерел політичної сили «Опозиційна платформа – За життя».

Серед рішень окупаційної влади можна виокремити такі: підготовка до проведення квазіреферендумів, видача російських паспортів, запровадження «рублевої зони», перереєстрація підприємств, примушення фермерів отримати дозвіл на сільськогосподарську діяльність, щоб зобов'язати їх платити податки окупаційній владі тощо.

За час окупації мешканці Херсона, Енергодара, Нової Каховки та інших міст неодноразово проводили проукраїнські акції, доводячи, що росіян там ніхто не чекав. Однак мирні демонстрації окупанти жорстко розганяли, а місцевих активістів – затримували.

Гуманітарна ситуація в зоні бойових дій і на окупованих територіях у цей період була складна. Зафіксовані перші випадки критичних руйнувань транспортних шляхів, закладів охорони здоров'я, перебої зі зв'язком, нестабільне постачання електроенергії, водопостачання, газопостачання, проблеми із забезпеченням харчовими продуктами.

На окупованих територіях спостерігався обмежений доступ до медичних послуг. Через евакуацію медичних працівників мешканці відчували складнощі зі спеціалізованою медичною допомогою. Окрім того, дуже часто обстріли російських військових були спрямовані на руйнування саме лікарень та іншої медичної інфраструктури.

З перших днів окупації «влада» використовувала різні форми тиску та терору проти керівників органів місцевого самоврядування – від залякування посадових осіб, погроз на адресу членів родин до викрадення та тортур, яким піддавали керівників місцевого самоврядування.

З окупованих територій населення примусово депортували до РФ, передусім з Донецької та Луганської областей. До прикладу, з окупованого Маріуполя та Волновахи виїзд населення був можливий лише в напрямку РФ й окупованих територій після проходження процедури «фільтрації».

В окупованих районах Донецької і Луганської областей з лютого була оголошена загальна мобілізація. Чоловікам віком від 18 до 55 років заборонили виїздити за межі «республік», їх затримували просто на вулиці, у домівках або на робочих місцях і примусово відправляли до лав збройних формувань.

Окупаційні війська систематично перешкоджали евакуації мирного населення з тимчасово окупованих територій, блокуючи транспорт, обстрілюючи траси.

Для росіян сфера освіти стала однією з пріоритетних. На новоокупованих територіях був анонсований перехід на російські освітні програми. Зафіксовані випадки залякування шкільних учителів за відмову співпрацювати з окупаційною владою.

За даними моніторинрів, на новоокупованих територіях російські загарбники та незаконна сампроголошена влада намагалися проводити політику відновлення радянських назв населених пунктів, встановлювати декомунізовані пам'ятники, святкувати радянські свята.

Важливо, що в цей час вдалося зафіксувати прояви соціальної згуртованості на локальному рівні: спільне облаштування бомбосховищ, перехід до спільного ведення господарства в укриттях, доставка гуманітарної допомоги, надання можливості скористатися телефоном, турбота про осіб з вразливих груп, допомога з евакуацією. Проте поряд з цими благородними проявами також були протилежні приклади – мародерство, комерційна евакуація за завищеними цінами, послуги з виведення грошей з карток українських банків тощо.

Території під управлінням українського уряду

На територіях, які в перші місяці повномасштабної війни, не були в зоні активних бойових дій, місцева влада зосередилася на організації нормальної життєдіяльності областей, розв'язанні проблем вимушено переміщених осіб, створенні та забезпеченні центрів розміщення цих людей, координації ввезення та розподілу в інші регіони іноземної гуманітарної допомоги, забезпеченні процесів мобілізації, укомплектуванні батальйонів регіональних бригад Територіальної оборони, створенні нових військових частин і здійсненні інших управлінських функцій, визначених воєнним станом.

Для комунікації і поширення актуальної інформації про ситуацію в регіонах використовувалися офіційні Інтернет-сторінки обласних військових адміністрацій, гуманітарних центрів, організацій громадянського суспільства та інших організацій, чатботи, офіційні сторінки організацій та інституцій у соцмережах, групи в месенджерах тощо.

Започатковано програму релокації українських підприємств, які розташовані в зоні активних бойових дій. Найчастіше підприємці **обирали** переїзд до Львівської, Закарпатської, Чернівецької та Тернопільської областей. Найбільше серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність, компаній гуртової та роздрібною торгівлі, переробної промисловості, інформаційної роботи й телекомунікацій, професійної, наукової й технічної діяльності, будівництва. Релокація – це не лише захист підприємств від руйнації, а й продовження виробництва, збереження робочих місць, надання населенню можливості працювати та забезпечувати свої сім'ї, а також наповнення державного бюджету.

Тилові області взаємодіяли з регіонами, які постраждали від воєнних дій і тимчасової окупації, переважно в гуманітарній сфері. Здійснювалися доставки гуманітарних вантажів як через органи влади й самоврядування, так і громадські структури й волонтерські ініціативи.

У моніторингах південних областей ми звернули увагу, що логістика розподілу гуманітарної допомоги викликала нарікання в малих територіальних громадах, тому що більшу частину отримували адміністративні центри, а не невеликі громади.

Надзвичайно високу інтенсивність роботи (особливо в березні – квітні) продемонстрували неінституціоналізовані громадські ініціативи. За даними моніторингів, з'явилися спільноти волонтерів, які займалися спочатку допомогою Збройним Силам України та Територіальній обороні, а пізніше – і вимушеним переселенцям. Напрями діяльності – збір продуктів й одягу, коштів на військову амуніцію, техніку та автомобілі, плетіння маскувальних сіток, консервування м'яса та інших харчів, допомога переселенцям з житлом і побутовими речами, поїздки на фронт і до охоплених війною регіонів тощо. Проте ми зауважили, що в червні зменшилися обсяги гуманітарної допомоги, спостерігалось моральне й ресурсне виснаження багатьох волонтерів, особливо малих і маловідомих рухів.

Задля задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб працювали пов'язані з ООН міжнародні організації, зокрема Агентство з питань технічного співробітництва та розвитку, Міжнародна організація міграції, Дитячий фонд ООН, Програма розвитку ООН, Всесвітня продовольча програма ООН, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

З березня – квітня вказані структури впроваджували програми гуманітарної, у т.ч. грошової, підтримки сім'ям переселенців (з розрахунку 2,2 тис. грн щомісяця на кожного члена родини).

Уряд **запровадив** програму стимулювання бізнесу брати на роботу внутрішніх переселенців з метою пришвидшення їх адаптації та підвищення рівня зайнятості серед населення. За кожен працюю-

лаштовану внутрішньо переміщену особу держава виплачувала підприємцю компенсацію 6 500 грн упродовж двох місяців.

Питання житла для переселенців – одна з актуальних проблем. Для її розв'язання були відкриті модульні містечка (Львівська область), планують побудувати нові квартири (Івано-Франківська область). Велика частина вимушених переселенців протягом моніторингового періоду проживала в закладах культури, освіти, спортивних закладах. Існує потреба забезпечення житлом тих осіб, яких розмістили в школах і гуртожитках закладів вищої освіти, оскільки з вересня заплановане відновлення навчального процесу офлайн.

Ми звернули увагу, що одним з ключових викликів для ринку праці та ділової активності в західних регіонах була «мобілізація» – кампанія з вручення повісток провокувала напругу, панічні настрої, спекуляції та дезінформацію в публічній площині.

Війна дала новий поштовх перейменуванню вулиць, демонтажу пам'ятників радянської доби, розміщенню патріотичної зовнішньої реклами тощо.

Можна констатувати, що, за даними регіональних моніторинрів за лютий – червень 2022 року, західні та південні області України, а саме Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька, Одеська та Миколаївська, мають високий рівень згуртованості та стійкості, що характеризується:

- відсутністю відкритих протистоянь у політичній сфері або між органами влади;
- контрольованістю державою територій цільових областей (окрім о. Зміїний в Одеській області, м. Снігурівка та окремих сіл Миколаївської області);
- позитивним лідерством більшої частини органів місцевого самоврядування в життєзабезпеченні своїх громад і підтримці переселенців там, де це актуально;
- потужним волонтерським рухом, який працює як на Збройні Сили України, так і підтримку переселенців і навіть місцевих мешканців, які опинилися в складних умовах;
- відсутністю відкритих етнічних і релігійних конфліктів;
- стабільною роботою банківської та фінансової систем.

Водночас зафіксовані такі виклики:

- можливість загибелі громадян і руйнування об'єктів критичної інфраструктури по всій території України через ракетні обстріли;
- можливість розгортання бойових дій на території Одеської і Миколаївської областей;
- велика кількість внутрішніх переселенців, які мають проблеми з житлом, працевлаштуванням тощо;
- можливе зловживання органами місцевого самоврядування бюджетними коштами, особливо в умовах фактично повного обмеження доступу до публічної інформації;
- складна економічна ситуація в країні: занепад більшості ключових галузей економіки, високий рівень безробіття.

I. ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ

1. Зміни в системі управління

У зв'язку зі збройною агресією РФ на території країни запроваджений правовий режим воєнного стану з 05:30 24 лютого 2022 року ([Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»](#) від 24 лютого 2022 року), який наразі продовжено до 21 листопада 2022 року ([Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»](#) від 15 вересня 2022 року). Владні повноваження на територіях областей почали здійснювати обласні військові адміністрації (ОВА), створені відповідно до [указу Президента України «Про утворення військових адміністрацій»](#) від 24 лютого 2022 року.

Після 24 лютого 2022 року протягом перших місяців повномасштабної війни відбулася окупація Херсонської області (Херсон – єдиний обласний центр, захоплений російськими військами), частини території Луганської, Донецької, Запорізької та Миколаївської областей (серед цільових областей проекту). Через активні бойові дії основними викликами на цих територіях були, зокрема, руйнування критичної та соціальної інфраструктури, що становило загрозу гуманітарної кризи через відсутність світла, газу, води, продовольства, ліків тощо. За даними регіональних моніторингових, у перші тижні повномасштабної війни реагування місцевої влади на ці виклики було дещо хаотичним, що свідчило про відсутність зрозумілих алгоритмів дій, завчасно розроблених і повідомлених відповідальним особам і населенню.

До прикладу, на Херсонщині керівництво ОВА 25 лютого оприлюднило заяву про те, що російські війська захопили Антонівський міст і прорвали оборону Херсона. Начальник адміністрації з більшістю своїх заступників покинув місто. Усе керівництво виконавчої гілки влади, поліції, Служби безпеки України, прокуратури терміново евакуювалося за межі області.

У Луганській області деякі голови громад залишалися у своїх громадах тривалий час; інші виїхали, намагаючись керувати віддалено. При цьому місцеві мешканці критично сприймали обидва типи поведінки. Тих, хто залишався, звинувачували в контактах з окупантами, тих, хто виїхав, – у тому, що покинули громаду в складний час.

На окупованих територіях Росія намагалася створити власні «адміністрації». До прикладу, у Херсонській області були створені так звані «воєнно-гражданські адміністрації» області, міст і сіл. Рекрутинг колаборантів або тих, хто працюватиме в «адміністраціях», відбувався через проведення «роз'яснювальної роботи» з політиками та представниками проросійських громадських організацій, які фінансувалися багато років російськими фондами.

16 березня з'явилося повідомлення про створення так званого «Комітету порятунку за мир та порядок». Його очолив знаний у Херсоні проросійський діяч Кирило Стремоусов. До його складу ввійшов колишній херсонський міський голова, багаторічний керівник обласної організації Партії регіонів Володимир Сальдо й члени його команди. З членів «Комітету» була сформована «цивільна» частина так званої «воєнно-гражданської адміністрації» Херсонської області, яку очолив Володимир Сальдо. Далі до співпраці намагалися активно залучати вже членів команд колаборантів.

Окупаційна влада також змушувала херсонців до співпраці. З фахівцями проводили «бесіди», їм пропонували обрати «правильний» шлях, погрожували родині в разі відмови. З великими труднощами та дуже повільно процес формування органів управління структур колаборантів Херсонської області тривав до червня.

У Донецькій області на окупованих територіях представники проросійської політичної сили «Опозиційна платформа – За життя» (ОПЗЖ) найчастіше йшли на співпрацю з окупаційними адміністраціями. Наприклад, главою окупаційної адміністрації Маріуполя став Костянтин Іващенко – депутат міської ради від ОПЗЖ. Чинний міський голова Святогірська Володимир Бандура (висуванець ОПЗЖ) очолив Святогірську окупаційну адміністрацію.

За даними моніторингу Донецької області, з окупованих територій надходила інформація, що в Маріуполі певні управлінські функції взяло на себе військове керівництво РФ і чеченські підрозділи. Зокрема, розбором завалів займалося лише Міністерство надзвичайних ситуацій Росії, а будівництвом нового житла – Міністерство оборони РФ.

У Запорізькій області в середині березня російські окупанти викрали міського голову Мелітополя та призначили «виконуючою обов'язки міського голови» депутатку від фракції ОПЗЖ Галину Данильченко. У квітні міський голова Енергодара Дмитро Орлов зі своєю командою почав працювати в Запоріжжі. Міський голова Мелітополя після звільнення з полону також працює дистанційно.

У травні окупанти призначили головою «військово-цивільної адміністрації» Запорізької області Євгена Балицького. У Мелітопольському районі Приазовський відділ поліції перейшов на бік ворога – тридцять п'ять працівників відділу на чолі з начальником і його заступником, серед них також були учасники оголошеної Україною у 2014 році Антитерористичної операції (з 2018 року – Операції об'єднаних сил) з боку України.

На частині території Луганської області, окупованої в ході збройної агресії уже у 2022 році, окупаційна влада також намагалася організувати систему управління. Зафіксовані окремі випадки колаборації. Проте, за даними моніторингу, окупанти відчували суттєвий кадровий голод, оскільки в окремих випадках на посади призначали відверто маргінальних елементів.

Таким чином, можна констатувати, що на окупованих територіях у зазначений період була відсутня чітка система влади та зрозуміла схема підпорядкування й розподілу повноважень. Керівними кадрами окупаційної влади переважно ставали ті громадяни, які раніше діяли як представники проросійської та фінансованої з російських джерел політичної сили – ОПЗЖ.

1.1. Рішення окупаційної влади

>> ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ КВАЗІРЕФЕРЕНДУМІВ

За даними моніторингу Запорізької області, у червні колаборанти почали готуватися до «[референдуму](#)» про створення так званої «Запорізької народної республіки» зі столицею у Мелітополі. «Представник місцевої адміністрації» Запорізької області, колаборант Володимир Рогов заявив, що «референдум» про входження області до складу Росії відбудеться у 2022 році. До цього він наголошував, що приєднати область до складу Росії нібито хочуть «близько 80% її жителів».

За даними [російських ЗМІ](#), РФ мала намір включити окуповані нею території до окремого федерального округу. Попередньо квазіреферендуми планувалося провести в середині липня або 11 вересня, коли в Росії відбудуться вибори губернаторів. Однак дії Збройних Сил України (ЗСУ) змусили ініціаторів перенести організацію цього дійства на пізніший час.

>> ВИДАЧА РОСІЙСЬКИХ ПАСПОРТІВ

На території Мелітополя (Запорізька область) Росія [анонсувала видачу](#) російських паспортів, проте окупаційна влада не змогла розпочати цю процедуру, тому що працівники центру надання адміністративних послуг відмовилися від співпраці з окупантами.

>> ФІНАНСИ

За даними моніторингу, на окупованих територіях Донецької та Луганської областей фіксувалися спроби перероблення наявної інфраструктури під обслуговування так званих «ЛНР» / «ДНР». Так, у Луганській області в місцях розташування відділень Ощадбанку відкрилися відділення так званого «Держбанку ЛНР», замість Укрпошти з'явилася «Пошта ЛНР». Окупаційна влада повідомила підприємців, що податки потрібно сплачувати у так звану «ЛНР».

На окупованих у 2022 році територіях Донецької області також почали відкриватися відділення та банкомати «Центрального республіканського банку ДНР». Банк мав по одному відділенню та банкомату в Маріуполі, Волновасі, Мангуші та Нікольському, а загалом на окупованій території Донецької області було 251 відділення та 263 банкомати. Він працює лише з російськими рублями та власними картками. Окрім того, з 2018 року на території «ДНР» працює «Міжнародний розрахунковий банк» (Південна Осетія). Зараз він має 25 відділень, у яких можна зняти рублі з пластикових карток російських платіжних систем. До 1 липня в «ДНР» було дозволено [приймати гривні](#) від громадян і суб'єктів господарювання, що опинилися на окупованих у 2022 році територіях.

У травні віцепрем'єр-міністр РФ [Марат Хуснуллін](#) в окупованому Мелітополі (Запорізька область) заявив, що рубль треба запроваджувати на захоплених росіянами територіях якомога швидше. Він додав, що рубль планують запустити в обіг на всіх захоплених росіянами територіях південних областей України.

У Мелітополі колаборант Євген Балицький розпорядився, щоб суб'єкти господарювання з 20 травня для розрахунків використовували як гривню, так і рублі, безготівкові розрахунки проводили лише в рублях, було затверджено курс валют – 2 рублі за 1 гривню. У Василівці окупаційна адміністрація затвердила курс валют на рівні 10 гривень за 25 рублів. В Енергодарі практично неможливо було оплатити покупки картою, готівки в мешканців майже не було. Відсоток за те, щоб зняти готівку, знову зріс. У багатьох торговельних точках на ринку з'явилися подвійні ціни – у гривнях і рублях (зі слів мешканців цих населених пунктів).

Окупаційна «військово-цивільна адміністрація» Херсонської області двічі оголошувала про введення в обіг рубля. Спочатку йшлося про [дату](#) 1 травня. Пізніше було оголошено про створення [біва-люотної зони](#) з 23 травня. Був встановлений курс 1 гривня – 2 російські рублі. Усі магазини були зобов'язані писати ціну в гривнях і рублях. З 1 липня «військово-цивільна адміністрація» Херсонської області оголосила про новий курс – 1 гривня за 1,5 рубля.

Водночас в окремих магазинах зберігалася можливість розрахуватися через термінал або переказати гроші з картки на картку.

Загалом ситуація з фінансами погіршувалася, у Херсонській області відчувався дефіцит готівки, хоча це мало й переваги, оскільки об'єктивно стримувало зростання цін. Ціна на окремі товари різко знизилася. Наприклад, якщо в березні цукор продавався за 110 грн за кілограм, то згодом його ціна становила від 45 до 60 грн.

>> ПІДПРИЄМСТВА

Підприємства тимчасово окупованого Мелітополя (Запорізька область) змушені були віддавати 30% прибутку окупантам, інакше їх погрожували закрити.

У Михайлівській громаді росіяни проводили перереєстрацію підприємців. За нову ліцензію треба було заплатити (пенсіонерам та інвалідам загарбники обіцяли знижку 50%). Перереєстрацію вимагали здійснити до 10 червня. У випадку відмови підприємцю забороняли працювати.

>> АГРАРНИЙ СЕКТОР

У Луганській області представники влади так званої «ЛНР» повідомили, що з 24 лютого, після окупації північних районів області, площа захоплених ними орних земель збільшилася в понад п'ять разів. Для переправлення до РФ 650 т зерна зі Старобільського елеватора навіть нашвидкуруч збудували залізничну колію. Окупанти заявили, що мають перспективи отримати рекордний урожай озимої пшениці – майже 1 млн т зернових. Озимої – це означає, що вона була посіяна восени, на полях ще не окупованої української Луганщини.

Фермери тимчасово окупованого Мелітополя (Запорізька область) продавали запаси зерна, адже боялися, що відмова віддати зерно за безцінь окупантам може призвести до експропріації всіх запасів. Тому тільки 26 травня у бік Криму виїхала колона з 20 фур, завантажених зерном.

>> ТРАНСПОРТ

У Донецькій області окупаційна влада [відновила роботу](#) порту Маріуполя. Зокрема, за моніторинговий період з порту активно вивозили до РФ продукцію [металургійних підприємств міста](#), а також розглядалася можливість використання порту для [вивозу українського зерна](#) з окупованих територій.

1.2. Доступ до публічної інформації

У Херсонській області 4 березня окупанти захопили телецентр і телевізійну вежу. Були відключені українські та місцеві телевізійні канали та радіостанції. Замість них з'явилося російське телебачення та радіо.

За даними моніторингу Херсонської області, з початку окупації важливими джерелами інформації стали соціальні мережі, зокрема:

- особисті стріми посадових осіб і блогерів, які ввечері в соціальних мережах розповідали про події в окупованих містах і селах області;
- особисті повідомлення в соціальних мережах, насамперед у фейсбуку, від керівників органів влади, місцевого самоврядування тощо. Вони були чи не єдиним правдивим джерелом інформації, комунікації, отримання зворотного зв'язку. Усі створені в межах програм з втілення реформи децентралізації сторінки та групи в соціальних мережах стали надзвичайно важливим інструментом комунікації;
- групи та чати у вайбері будинків, мікрорайонів, спеціалізовані чати з окремих питань, у яких усі містяни в режимі онлайн ділилися повідомленнями про ситуацію, координували ініціативи, самоорганізовувалися, налагоджували невеличкий бізнес;
- телеграм-канали як всеукраїнські, так і місцевих новин.

Окрім цього, важливу роль відіграло українське телебачення, яке херсонці намагалися дивитися в Інтернеті, і різноманітні ютуб-канали. З часом важливими джерелами інформації залишилися вайбер і телеграм.

Серед місцевих мовників у Херсоні зміг продовжити свою роботу лише один місцевий телеканал – ВТВ плюс. Він став однією з перших трибун для місцевих колаборантів. Вони також започаткували інші «ЗМІ». Для прихильників традиційної преси була створена газета «Надднепрянская правда», а на базі телестудій та обладнання «Суспільного. Херсон» оголошено про створення нової телерадіокомпанії «Таврія». «Адміністратором» нового телеканалу стала колишня прибиральниця, що працювала на Суспільному.

За даними моніторингу Донецької та Луганської областей, на території, підконтрольній уряду України, населення мало доступ до українських ЗМІ, зокрема ефірного телебачення та радіо. Окрім того, у містах області працювали Інтернет-провайтери, які надавали доступ до Інтернет-ЗМІ та соціальних мереж.

Органи влади вели активну комунікацію з мешканцями області через доступні ЗМІ та соціальні мережі. Міські голови (голови військових адміністрацій) постійно інформували мешканців своїх громад про доступ до комунальних послуг, банківських установ, харчових продуктів, гуманітарної допомоги, а також анонсували доступні на той час шляхи евакуації в безпечні райони країни.

У зоні бойових дій у Донецькій та Луганській областях через пошкодження електричних мереж і базових станцій дуже часто був відсутній зв'язок і доступ до мобільного Інтернету. На окупованих територіях «влада» намагалися невідкладно запустити мобільний зв'язок квазіреспублік і забезпечити доступ до російського сегмента Інтернету (з усіма передбаченими урядом РФ блокуваннями).

У Маріуполі (Донецька область) для пропаганди використовувалися пересувні телевізори, на яких транслювали агітаційні матеріали РФ та окупаційної адміністрації.

У Луганській області зростала кількість новинних й інформаційних телеграм-каналів і локальних груп у вайбері, як і в Херсонській області. Проте частина з них були явно провокативними; інша – джерелом інформації про конкретні цілі для обстрілів; третя публікувала відверті фейки та ставила на меті дегуманізацію опонентів.

Через відсутність навичок користування соцмережами значна кількість населення опинилася ізольованою від правдивої інформації з офіційних телеграм-каналів, тому не могла отримувати перевірену інформацію про доступ до гуманітарної допомоги та евакуацію.

Про створення та поширення фейкових телеграм-каналів також ідеться в моніторингу Запорізької області. На тимчасово окупованій території розганялися фейки через вкиди в соцмережах або лис-

тівки про захоплення Запоріжжя, відключення Запорізької АЕС тощо, які були здатні деморалізувати або зневірити громадян на окупованій території.

На окупованих територіях [у червні](#) запрацювали телебачення і радіо РФ. Були поодинокі випадки роботи супутникового українського телебачення. Майже на всій тимчасово захопленій території окупанти намагалися блокувати доступ місцевого населення до українських операторів мобільного зв'язку та мережі Інтернет.

У Мелітополі та інших населених пунктах окупанти [продовжували нав'язувати](#) мешканцям російські сімкарти.

2. Гуманітарна ситуація

Гуманітарна ситуація в зоні бойових дій і на окупованих територіях у цей період була складна. Зафіксовані перші випадки критичних руйнувань транспортних шляхів, перебої зі зв'язком, нестабільне постачання електроенергії, водопостачання, газопостачання. У Сєвєродонецьку (Луганська область) для забезпечення людей водою розконсервували свердловини в старих районах міста. Також питна вода доставлялася гуманітарними вантажами.

Люди, які змогли виїхати з Рубіжного (Луганська область), свідчили про те, що просто на вулицях лежали трупи як військових, так і цивільних, які не було кому поховати і це неможливо було зробити через обстріли. Ті, хто залишився в Рубіжному, ховали своїх померлих близьких просто у дворах будинків з надією на перепоховання в майбутньому.

У цей період у Луганській області зафіксовано проблему із забезпеченням харчовими продуктами. За словами голови Луганської ОВА [Сергія Гайдая](#), 21 квітня в Сєвєродонецьку російські війська знищили всі продовольчі склади. Жителі отримували продукти лише з гуманітарних вантажів.

За даними моніторингу Запорізької області, на окупованих територіях тривалий час не працювали великі мережі супермаркетів, зачинялися промислові підприємства й крамниці, власники яких не погоджувалися співпрацювати з окупаційною владою. У магазинах, які продовжували роботу, продукти були російські, а ціни високі (зі слів місцевих мешканців). Особливо складно було в селах. Гуманітарної допомоги практично не надходило.

На окупованих територіях Луганської області зафіксований обмежений доступ до медичних послуг. Представники окупаційної влади вимагали від медичних закладів негайно припинити контакти з українською владою, у тому числі забезпечення медикаментами. Траплялися випадки блокування процесу розповсюдження ліків, які доставлялися гуманітарними вантажами з української сторони. Водночас представники окупаційної влади продемонстрували нездатність організувати забезпечення ліками в потрібних обсягах. В окремих випадках це призводило до важких гуманітарних наслідків, коли люди не мали доступу до необхідних для життя ліків.

У цей період зафіксовані випадки навмисних обстрілів закладів охорони здоров'я. Зазнали суттєвих руйнувань лікарні в Сєвєродонецьку, Лисичанську, Рубіжному, Кременній. Доступ до медичних послуг у регіоні був не просто обмежений, у багатьох випадках він став неможливим. На фоні неможливості придбати необхідні ліки така ситуація також була критичною. У випадку прогнозованого загострення ситуації медичну допомогу не змогли б отримати навіть поранені.

За офіційними даними, на Луганщині загинуло 147 цивільних осіб, у тому числі 29 дітей. Проте цифри, імовірно, занижені через неможливість дістатися до найбільш критичних локацій, де йдуть бойові дії.

У моніторингу Донецької області зазначено, що через евакуацію медичних працівників мешканці області відчують складнощі зі спеціалізованою медичною допомогою. Окрім того, дуже часто російські військові спрямовували обстріли на руйнування саме лікарень та іншої медичної інфраструктури. За [підрахунками Міністерства охорони здоров'я України](#), станом на початок червня в Донецькій області повністю було зруйновано 74 медичні заклади та ще 48 зазнали руйнувань (це без медичних закладів Маріуполя). Зокрема, 26 квітня була обстріляна Центральна міська [лікарня в Авдіївці](#), 22 квітня окупанти вдарили по [обласній травматологічній лікарні](#) в Лимані, протягом березня під постійними обстрілами й бомбардуваннями перебували

[медицинські заклади Маріуполя](#). Водночас в області намагалися зберегти первинну та невідкладну медичну допомогу.

У Донецькій області на території, підконтрольній Україні, гуманітарна ситуація погіршувалася, але була значно кращою, ніж на окупованих територіях. Майже припинили роботу великі загальнонаціональні торговельні мережі, утім, продовжували працювати локальні мережі, невеличкі магазини та ринки. Завдяки цьому мешканці вільних територій області мали доступ до повного асортименту основних харчових продуктів. Єдиною проблемою були високі ціни, приблизно на 30–40% вищі, ніж в інших регіонах України. Частково ситуацію вдавалося стабілізувати завдяки гуманітарній допомозі, яка надходила від міжнародних і приватних організацій. У більшості міст були створені гуманітарні штаби, які координували розподіл гуманітарної допомоги.

2.1. Фільтраційні дії окупаційної влади

З перших днів окупації Херсонської області окупанти використовували різні форми тиску та терору проти керівників органів місцевого самоврядування (ОМС) – голів громад, старост й окремих депутатів. Повна статистика відсутня. Форми тиску були різні – від залякування посадових осіб, погроз на адресу членів родин до викрадення та тортур, яким піддавали керівників місцевого самоврядування.

Через викрадення або тиск пройшли, мабуть, усі керівники ОМС. Деяких з них викрадали кілька разів, як, наприклад, скадовського міського голову Олександра Яковлева, поки він не виїхав на вільну територію. Деяких тримали кілька тижнів, після чого людина оголошувала про свою відставку та вимушена була лікуватися, як таврійський міський голова Микола Різак, якого тримали в катівні з 2 по 14 квітня. Деякі голови громади перебували в полоні й на час написання цього огляду. Наприклад, [Олександра Бабича](#) захопили ще 28 березня й наразі його місце перебування не відомо. Не відомо, чи живий він.

З початку повномасштабної війни в Запорізькій області було зафіксовано 275 викрадень цивільних осіб. Від початку квітня почастішали випадки викрадення керівників громад, журналістів, підприємців, громадян з метою схилити їх до співпраці. Не було інформації про місце перебування міського голови Дніпрорудного, першого заступника міського голови Енергодара. Викрали сина голови Запорізької районної державної адміністрації на російському блокпості у Василівці під час руху евакуаційної автоколонни, яка йшла з Мелітополя до Запоріжжя. Для підвищення ефективності пошуку викрадених осіб у Запорізькій ОВА створена міжвідомча робоча група.

На тимчасово зайнятих територіях злочинці [викрадали чоловіків](#) і після цього вимагали викуп від 10 до 30 тис. дол. США. Тільки за [перший тиждень червня](#) російські окупанти викрали близько 20 мешканців окупованого Енергодара Запорізької області, 11 з них – співробітники Запорізької АЕС.

Відбувалася примусова депортація населення до РФ, передусім з Донецької та Луганської областей. За інформацією російської влади, за час активних бойових дій з України до Росії було «евакуйовано» [1,78 млн осіб](#). За повідомленням російських ЗМІ, щоденно лише з Маріуполя депортувалося до Росії [300–500 осіб](#). З окупованого Маріуполя та Волновахи виїзд населення був можливий лише в напрямі РФ та окупованих територій після проходження процедури «фільтрації». Дуже часто для мешканців окупованих територій саме через РФ проходив єдиний шлях у безпечні країни чи Україну. Випадки виїзду в Європу через РФ непоодинокі.

Станом на [16 червня](#) від обстрілів військ РФ на території Донецької області загинуло 508 цивільних осіб. Ще 1 307 поранено. Це без цивільних, які загинули в Маріуполі та Волновасі, – точно встановити кількість жертв у цих містах просто неможливо. За підрахунками української влади, кількість загиблих перевищує [20 тис. осіб](#). Ця цифра видається цілком реалістичною, бо лише під час [бомбардування театру](#) загинуло щонайменше 300 осіб, які перехувалися в будівлі від обстрілів. При цьому окупаційна влада стверджувала, що під час штурму міста загинуло не більше ніж [5 тис. осіб](#). Водночас окупанти намагалися приховати кількість жертв: у місті відбувалася [ексгумація загиблих](#) з перепхованням у [братських могилах на околицях міста](#), окрім того, завали житлових будинків [розбирали без вилучення тіл](#), а сміття вивозили на звалище.

2.2. Дії окупаційної влади щодо рекрутингу в збройні формування

На окупованих територіях Донецької області з 19 лютого 2022 року була оголошена загальна мобілізація. Чоловікам віком від 18 до 55 років заборонили виїздити за межі «республіки». За [свідченнями місцевих](#), усіх чоловіків, які не мали підстав для відстрочки, забирали і без підготовки та амуніції відправляли на передову.

Що стосується окупованих до 24 лютого територій Луганської області, то існує багато свідчень, що чоловіків затримували просто на вулиці, у домівках або на робочих місцях і примусово відправляли до лав збройних формувань. У більшості таких «призовників» не було бойового досвіду й будь-яких ввійськових навичок.

2.3. Евакуація

Наступ військ РФ розвивався стрімко і, за свідченнями голови Луганської ОВА [Сергія Гайдая](#), станом на 12 березня 2022 року було окуповано 70% території Луганської області.

Перша хвиля евакуації з регіону була хаотичною та відбувалася переважно за допомогою власного транспорту. Пізніше влада у співпраці з волонтерськими організаціями намагалася налагодити системну евакуацію цивільного населення з регіону. Спочатку вона відбувалася із залізничних вокзалів Лисичанська, Рубіжного, Попасної. Проте проблемою залишалося питання добирання до вокзалів. У цей період зафіксовані як приклади згуртованості, коли люди об'єднувалися й допомагали одне одному з евакуацією, так і здирництва, коли за підвезення до вокзалу (приблизно 10 км) просили 2–3 тис. грн.

Після пошкодження залізничних колій евакуація залізницею з області стала неможливою. Проте були організовані безкоштовні рейси в напрямку Слов'янська (далі евакуація відбувалася залізницею) і Дніпра (маршрутки).

З'явилася велика кількість неофіційних комерційних перевізників, які вивозили людей на окуповані території (Сватове, Старобільськ, Новопсков) і на кордон з РФ (Мілове, Марківка, Троїцьк).

Від початку російської агресії влада Донецької області на всіх рівнях закликала населення евакуюватися із зони потенційних бойових дій, якою є вся територія області. Для спрощення евакуації Укрзалізниця запустила низку евакуаційних потягів у центральні та західні регіони України. Мешканці області мали можливість скористатися ними безкоштовно. Після обстрілу залізничного вокзалу в Краматорську 8 квітня 2022 року евакуаційні потяги стали відправлятися зі Слов'янська. А з 14 квітня виїзд з області залізничним транспортом відбувався лише зі станції Покровськ.

Окрім того, тривала евакуація власним і громадським автомобільним транспортом. Також вивозом мешканців області в безпечні райони за кордон займалися волонтери й керівництво місцевих підприємств.

У Запорізькій області окупаційні війська систематично перешкоджали евакуації мирного населення з тимчасово окупованих територій, блокуючи транспорт, обстрілюючи траси. У травні через активні бойові дії евакуація була практично неможлива, росіяни майже місяць не давали гуманітарних коридорів, евакуаційні колони змушені були по кілька днів стояти на блокпостах.

У червні в області був встановлений новий [порядок перетину лінії розмежування](#): люди, автотранспорт, вантажі (товари) переміщувалися у складі гуманітарних колон за попередньою реєстрацією. Перетин лінії розмежування був [динамічний](#) – потік транспорту рухався в обидві сторони.

Також у моніторингах зазначалося, що суттєву роль у процесі евакуації відіграли релігійні громади, які працювали в регіонах. Використовуючи власний транспорт, представники таких громад вивозили людей у безпечні регіони та тимчасово розміщували на території своїх культових споруд. Зворотними рейсами в регіон доставлялися гуманітарні вантажі.

3. Робота над ідентичністю

Важливим викликом для активної частини Херсонщини була подальша доля окупованої області. Не випадково, що кожне повідомлення про плани окупантів або створити на території Херсонщини так звану «Херсонську народну республіку», або провести «референдум», або оголосити про анексію області в березні – квітні викликало масовий публічний спротив.

Депутати Херсонської обласної ради 12 березня провели [екстрену сесію ради](#) в онлайн-режимі. 44 присутні на сесії депутати ухвалили звернення, у якому заявили про недопустимість утворення псевдореспубліки на території області російськими окупантами.

Чутки про плани окупантів створити так звану «Херсонську народну республіку» призвели до масових протестів по всій області, які тривали майже два місяці. З 5 березня в області почалися потужні мирні багатотисячні проукраїнські акції. Вони тривали до кінця квітня й проходили майже в усіх містах і селах області. Так, у Херсоні з 5 по 22 березня ці мітинги відбувалися щодня. В окремі дні в них брали участь кілька десятків тисяч містян. Мітинги проходили під українськими прапорами з головним лозунгом «Херсон – це Україна». Важливою особливістю мирних акцій в обласному центрі була відсутність безпосередніх організаторів. Інформація про мітинги розповсюджувалася соціальними мережами, міськими пабліками й чатами. Люди виходили самі.

З часом окупанти почали жорстоко розганяти мирні акції протесту, застосовуючи вогнепальну зброю, гранати із сльозогінним газом. Після мітингів людей хапали та жорстоко били. Насильно окупанти розігнали мирні акції в Херсоні (21, 22 березня та 27 квітня), а також у Новій Каховці, Каховці, Скадовську, Чаплинці, Каланчаку, інших населених пунктах. Часто керівники ОМС ставали заручниками окупантів, які вимагали припинити проукраїнські мітинги. Так, у Скадовську озброєні солдати пригрозили скадовському міському голові Олександрові Яковлеву арештом, якщо містяни проведуть мітинг. Пояснення, що міський голова не впливає на мирні акції жителів громади, окупанти проігнорували. У результаті мітинг відбувся, й окупанти затримали міського голову та секретаря міської ради. У відповідь 16 березня близько 300 містян зібралися на мирну акцію з вимогою випустити затриманих. [Окупанти розігнали мітингувальників](#) із застосуванням гранат зі сльозогінним газом і стрілецької зброї.

У березні більшість політичних і громадських діячів демонстрували публічну проукраїнську позицію. Важливим індикатором стала поведінка лідерів та активу проросійської ОПЗЖ, яка мала представництво в більшості місцевих рад області й була в керівній коаліції в багатьох радах. Місцеві лідери цієї партії виступили з проукраїнськими заявами, засуджуючи збройну агресію. У Херсонській міській і кількох інших радах депутати ОПЗЖ оголосили про саморозпуск своїх фракцій. Навіть під тиском окупантів окремі лідери ОПЗЖ відмовлялися йти на співпрацю. 16 березня окупанти схопили одного з керівників новокаховського осередку ОПЗЖ – секретаря Новокаховської міської ради Дмитра Василюва. Він відмовився від співпраці з окупантами, і його тримали в «підвалі» 46 діб.

Від початку повномасштабного вторгнення та окупації українських територій Запорізької області спостерігалася згуртованість населення, відстоювання проукраїнської позиції. Так, із середини березня в окупованих містах Енергодар, Бердянськ і Мелітополь проходили акції «Ми – це Україна».

3.1. Зміни в стандартах освіти

У березні було оголошено канікули в навчальних закладах Запорізької області. У квітні розпочалися залякування шкільних учителів за відмову співпрацювати з окупаційною владою. Після певних консультацій було ухвалене рішення у формі розпорядження керівника Запорізької ОВА про завершення навчального року у Василівському, Пологівському, Бердянському та Мелітопольському районах 2 травня 2022 року. Рішення було зумовлене необхідністю збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу та з урахуванням обмежених можливостей для продовження навчання на тимчасово окупованих територіях.

У травні тривало залякування освітян за відмову співпрацювати з окупаційною владою в Енергодарі, Мелітополі та ін. Шкільним учителям Мелітополя анонсували програму стажування в окупованому Криму для підготовки до нового навчального року за російськими стандартами (зі слів учителя ЗСШ м. Мелітополь). Ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького виявив прихильність до окупаційної влади та чинив перепони під час евакуації закладу вищої освіти, за підтримки окупаційної влади створив його дублікат. Нині університет переміщений у м. Запоріжжя і функціонує там (зі слів викладача).

У Херсонській області окупанти поставили завдання провести русифікацію шкіл і перевести навчання на російські стандарти вже з початку цього навчального року. Улітку планувалося залучити тисячі вчителів до перепідготовки в навчальних закладах Криму. У червні окупантам вдалося набрати лише сімдесят учителів з двох областей для участі в семінарі в Євпаторії. У Херсоні відбулися наради з директорами шкіл щодо переходу на російські стандарти навчання. Лише два директори погодилися на співпрацю. У Каховці та інших містах активно проводився пошук кадрів для посад директорів шкіл, які будуть навчати за новими програмами. На той час планували запустити лише одну школу.

У Донецькій області більшість закладів вищої освіти з окупованих територій і міст поблизу фронту переїхали до більш безпечних регіонів України. Окупаційна влада намагалася створити «російські» варіанти навчальних закладів, які розміщуються на окупованих територіях. Наприклад, у Маріуполі створили [фейковий варіант](#) Маріупольського державного університету.

3.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення

На територіях, окупованих у 2022 році, російські загарбники й незаконна самопроголошена влада проводили політику відновлення радянських назв населених пунктів, встановлювали декомунізовані пам'ятники, повертали радянські свята.

Так, у Донецькій області місто Лиман окупаційна влада почала називати лише Червоний Лиман. Відразу після захоплення Маріуполя на його в'їзді були встановлені вказівники з [назвою міста російською мовою](#). Відбулися урочисті запалення «вічного вогню» у [Волновасі](#) та [Маріуполі](#).

У Херсонській області у квітні напередодні дня народження комуністичного вождя окупаційна влада відновила [в Генічеську](#) монумент Владіміру Леніну. 30 квітня пам'ятник Леніну відновили в [Новій Каховці](#). Також було оголошено про плани відновити [в Каховці](#) пам'ятник комуністичному полководцю Міхаїлу Фрунзе.

У Запорізькій області на тимчасово окупованій території в травні були зафіксовані невдалі спроби окупантів святкувати радянські дати (1 та 9 травня) в Мелітополі, Бердянську, Василівці, Дніпрорудному, Енергодарі. Акцію РФ «Безсмертний полк» українське населення не підтримало. У Мелітополі окупаційна влада намагалася популяризувати новий ідеологічний напрям – почали з'являтися банери до 220-річчя створення Таврійської губернії в складі Росії.

4. Зміни в соціальній структурі

На окупованих територіях Луганської області майже була відсутня можливість легально скористатися пенсійними та соціальними виплатами, оскільки вони здебільшого надходили на банківські картки, а банківська система відразу перестала працювати на цих територіях. У більшості магазинів також була відсутня можливість розрахуватися картою.

У Запорізькій області в травні в тимчасово окупованих населених пунктах Михайлівка, Василівка, Бердянськ, Мелітополь, Енергодар окупанти виманювали паспортні дані громадян України в обмін на гуманітарну допомогу, пенсії.

Також зафіксовані спроби запровадження «рублевої зони», подвійних цінників (гривня / рубль) у магазинах, видачі російських паспортів у Бердянську та Мелітополі, збір персональних даних в обмін на отримання пенсій і грошової допомоги (10 тис. рублів).

4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю

У моніторингу Луганської області акцентовано на тому, що в перші місяці повномасштабного вторгнення багато людей залишилося в зоні активних бойових дій. Найчастіше це були представники вразливих категорій (родини з дітьми, люди з інвалідністю, люди похилого віку). Переважна частина з них ховалася від обстрілів у підвалах житлових будинків і соціальних об'єктів (школи, будинки культури, лікарні).

Більш-менш комфортні умови були створені в Северодонецьку в укриттях, що належать ПРАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот», але вони були розраховані на незначну кількість мешканців (максимальна зміна працівників заводу). Частіше за все укриття в підвалах житлових будинків були не пристосовані до тривалого перебування, проте часто для людей це був єдиний спосіб убезпечитися від обстрілів. У багатьох таких спонтанних сховищах не було мобільного зв'язку, і люди просто не мали інформації про можливість евакуюватися.

В офіційних джерелах траплялася інформація про випадки порушень гуманітарного права. Зокрема, голова Луганської ОВА [Сергій Гайдай](#) повідомив, що в Кременній окупанти розстріляли будинок для людей похилого віку. Внаслідок танкової атаки 56 людей загинуло, решту 15 загарбники викрали і вивезли на тимчасово окуповану територію.

Також у соціальних мережах розповсюджувалася інформація про вбивство в селищі Борівське під Северодонецьком [Олександра Кононова](#), людини з інвалідністю (відсутні внаслідок травми нога та рука), який у 2014 році провів 98 днів у полоні в так званій «ЛНР». Згідно з оприлюдненою інформацією, Олександр був розстріляний у своєму будинку просто в інвалідному візку.

Щодо надання допомоги вагітним жінкам на Луганщині в моніторинговий період, то більшість з них була евакуйована до безпечних регіонів України. Ті, хто залишився вдома, народжували в пологовому будинку Лисичанської міської лікарні. Екстрену медичну та консультативну допомогу породіллям і молодим мамам надавала також Северодонецька міська багатопрофільна лікарня.

У Херсонській області в центрі одного з напрямів репресивної політики окупантів була кримськотатарська спільнота. У селах Генічеської громади, де компактно проживають кримські татари, окупанти кілька разів проводили обшуки та облави. Так, 21 та 22 червня, за інформацією [Кримсько-татарського ресурсного центру](#), окупанти почали проводити масові зачистки в Генічеській громаді. За попередніми даними, у селищі Новоолексіївка було затримано до 30 осіб, у селищі Рикове (Партизани) та в селі Щасливцеве – 22–24 людини. Частина з них вивезли до Сімферополя, частину утримували в Генічеську.

Під репресії попали й інші національні спільноти. Так, у Каховці напередодні 9 травня в офісі молодіжного ромського центру російські військові [провели обшук](#), зламавши двері. Про це повідомив голова ГО «Суспільство циган південного краю «Романо Тхан» Януш Панченко.

II. ТЕРИТОРІЇ ПІД УПРАВЛІННЯМ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ

1. Зміни в системі управління

1.1. Рішення влади, що позначилися на згуртованості

На територіях, які в перші місяці повномасштабної війни не потрапили в зону активних бойових дій, місцева влада зосередилася на організації нормальної життєдіяльності, розв'язанні проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО), створенні та забезпеченні центрів розміщення цих людей, координації ввезення та розподілу в інші регіони іноземної гуманітарної допомоги, забезпеченні процесів мобілізації, укомплектуванні батальйонів регіональних бригад Територіальної оборони (ТрО), створенні нових військових частин і здійсненні інших управлінських функцій, визначених воєнним станом.

У моніторингових звітах наголошується, що місцева влада достатньо ефективно організувала процес відправки гуманітарної допомоги в регіони, які на той час найбільше постраждали. Так, за інформацією Чернівецької ОВА, [станом на 24 березня 2022 року Гуманітарний штаб Буковини доплав](#) у постраждалих регіони більше ніж 1 000 т харчів, 350 т одягу, 35 тис. ящиків засобів гігієни, майже 10 тис. ящиків медикаментів. Голови громад і волонтерські групи повідомляли, що неодноразово отримували від цього штабу допомогу для переселенців – продукти, одяг, медикаменти.

У Чернівцях і громадах були визначені пункти отримання гуманітарної допомоги для вимушених переселенців. [Інформація про ці пункти була доступна на сайті обласної державної адміністрації](#), сторінках громад у соцмережах.

При Одеській ОВА також був створений Координаційний гуманітарний штаб Одеської області. Проте перших двох керівників зняли після скандалів і звинувачень з боку громадськості, надалі штаб очолив Олексій Чорний. Одеська міська рада створила чотири гуманітарні центри – по одному в кожному районі міста.

У Закарпатській області з березня до середини червня на базі індустріального парку «Соломоново» та заводу «Єврокар» діяв і координувався ОВА обласний гуманітарний хаб (доступ до залізниці, вузької та широкої колії, автомобільної розв'язки, близькість до кордону зі Словаччиною та Угорщиною), який розподіляв вантажі переважно для інших регіонів України.

Західні та південні області стали як транзитними територіями, так і місцями прихистку для людей, змушених покинути свої домівки через війну. До прикладу, залізничний вокзал Тернополя в перший місяць повномасштабного вторгнення прийняв рекордну кількість пасажирів евакуаційних потягів з різних напрямків України. Станом на 9 березня 2022 року, [за офіційними даними](#) ОВА, у Тернопільську область прибуло понад 20 тис. людей, які залишилися тут проживати. Транзитом через Тернопільщину проїхало понад 500 тис. громадян.

За даними Закарпатської ОВА, на початок травня область прийняла близько 400 тис. ВПО (на основі даних мобільних номерів), тобто населення Закарпаття зросло десь на 30%. Водночас офіційно зареєструвалися як ВПО тільки 150 тис. осіб.

Станом на червень у Львівській області офіційно зареєстровано 242 тис. ВПО. З них понад 75 тис. – діти, 110 тис. осіб працездатного віку, понад 30 тис. пенсіонерів і 8 тис. осіб з інвалідністю. Більшість осіб зареєструвалися у квітні. У травні – лише 15 тис.

[Міська влада Чернівців організувала безкоштовні автобусні рейси](#) від залізничного вокзалу

до румунського кордону для людей, що прибували в місто евакуаційними потягами. Станом на 28 березня послугами цього транспорту скористалося 1 300 ВПО.

Розселення ВПО відбувалося в усіх 64 громадах Закарпатської області за відкритими контактами та за [координації](#) Закарпатської ОВА. Людей розселяли в комунальних закладах, насамперед у школах і садочках у сільській місцевості, а в містах – у закладах позашкільної освіти та дозвілля (наприклад, у ПАДІЮНі в Ужгороді).

Від початку військового вторгнення на дорогах і під'їзних шляхах до міст і сіл почали встановлювати укріплені блокпости. У моніторингу Івано-Франківської області зазначено, що ініціативність населення та місцевої влади була така висока, що кількість постів перевищувала потреби й перешкоджала вільному руху транспорту. Начальник управління превентивної діяльності полковник поліції [Ігор Влашин](#) в ефірі Івано-Франківського обласного телебачення «Галичина» 2 березня повідомив, що на території області встановлено 76 самовільних блокпостів, які не мають жодного стратегічного значення. Він закликав громадян розібрати незаконні споруди й дотримуватися розпоряджень військової адміністрації області.

В Івано-Франківській області місцеві громади підготували приміщення для захисту населення, у першу чергу підвали закладів освіти, охорони здоров'я, підприємств та організацій.

Одеська ОВА, мерія та волонтерські організації [допомагали](#) місту Миколаєву забезпечувати мешканців питною водою, після того як там через обстріли вийшла з ладу міська централізована система водозабезпечення.

Під егідою Закарпатської ОВА в області було запущено кілька інформаційно-аналітичних сервісів – чатботи, гарячі лінії, ситуаційно-аналітичний центр тощо. Адміністрації намагалися комунікувати навіть на такі чутливі питання, як мобілізація, гуманітарна допомога тощо.

У моніторингу Львівської області зазначено, що під час повномасштабної війни активну публічну діяльність проводили як голова Львівської ОВА [М. Козицький](#), так і міський голова [А. Садовий](#), які постійно інформували мешканців про новини Львова та Львівщини у своїх офіційних телеграм-каналах.

На Тернопільщині військово-цивільна адміністрація запустила єдину [гарячу лінію](#) з консультаціями щодо поселення, виплат, допомоги для ВПО.

1.2. Доступ до публічної інформації

У період дії воєнного стану на акти ОМС, військово-цивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також їх посадових осіб [не поширюються](#) вимоги Закону України «Про доступ до публічної інформації» у частині оприлюднення проєктів актів. Проте аналіз офіційних сайтів обласної та Чернівецької міської рад показує, що проєкти рішень сесій усе ж оприлюднювалися. Те ж саме стосується розпорядчих документів Чернівецької ОВА. Щоправда, обласна рада не надала у відкритий доступ рішення сесій, проведених після 24 лютого.

Від початку воєнного стану Львівська міська рада сесій не проводила. Виконавчий комітет працював, проте з міркувань безпеки обмежив оприлюднення проєктів рішень і публічну трансляцію засідань. У червні у Львові [відновили трансляцію засідань виконавчого комітету міськради](#) та оприлюднення проєктів рішень.

За даними моніторингу Одеської області, у цей період був суттєво обмежений доступ до публічної інформації. Органи виконавчої влади та ОМС, особливо обласного рівня, закрили більшу частину суспільно важливої інформації на своїх сайтах. Наприклад, Одеська міська рада сховала регламент, усю інформацію про депутатів, усі довоєнні рішення, інформацію про всі структурні підрозділи ради, припинила анонсування засідань депутатських комісій, виконкомів, а на всі інформаційні запити відмовлялася давати інформацію, посилаючись на воєнний стан.

2. Робота над ідентичністю

2.1. Дискусії про національну ідентичність. Спільні цінності

У моніторингу Чернівецької області вказано, що [регіональні румунські громадські організації після початку вторгнення включилися у волонтерський рух](#), зокрема для забезпечення зв'язку з представниками влади й самоврядування Румунії, послуг перекладу, а також поширення для населення сусідньої держави «поглядів з України» та інформації «з перших вуст». При цьому більшість ключових лідерів цих організацій злагоджено виїхали до Румунії 20–23 лютого, що нагадувало завчасно організовану евакуацію.

У Закарпатській області присутній «угорський» фактор напруги, який проявляється і на міждержавному рівні між Києвом і Будапештом з цілої низки питань: небажання Угорщини постачати Україні зброю та заборона її транспортування своєю територією, критика антиросійських санкцій і небажання відмовлятися від російських енергоносіїв, проросійська риторика Віктора Орбана. Особливої уваги заслуговують дезінформаційні кампанії на тему українсько-угорських суперечностей, які активно втілювала Росія як напередодні вторгнення, так і після у вигляді медіавкидів, розсилки провокаційних смс, розпалювання ворожнечі в соцмережах. Варто наголосити, що російське вторгнення в Україну почалося посеред парламентської виборчої кампанії в Угорщині, де тема України та війни стала ключовою, і маніпуляції на ній дозволили Віктору Орбану та його блоку Фідес – ХДНП вчетверте поспіль здобути конституційну більшість у парламенті.

В Івано-Франківській області одним з основних наративів російської пропаганди стало поширення фейків про конфлікти між ВПО та місцевими мешканцями на мовно-культурній і матеріальній основі. Утверджувалася думка про постійні конфлікти через відмову переселенців говорити по-українськи, що їхні чоловіки не хочуть воювати та приїхали для відпочинку й розваг. Для ВПО трансливалися ідеї про здринцтво місцевих, їх негативне ставлення до приїжджих. На побутовому рівні такі думки стали досить поширеними, проте не призвели до якихось серйозних конфліктів.

2.2. Мова: мова управління та публічної сфери, освіта, ЗМІ, мова повсякденного спілкування

За даними моніторингу, у Львові траплялися поодинокі конфлікти, пов'язані з незадоволенням місцевого населення, що ВПО спілкуються російською мовою як мовою країни-загарбника. На сьогодні у Львівській області діє низка безкоштовних курсів української мови для ВПО. Зокрема, такі курси діють у Львові та Дрогобичі, їх організують Львівське обласне товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, філологічний факультет Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, проект «Єдині» ГО «Навчай українською».

В Одеській області велику роль у формуванні схильності до колаборації відіграє перегляд населенням через супутникові тарілки російського телебачення і навпаки дуже слабкий український теле- та радіосигнали в прикордонних з Придністров'ям районах і Бессарабії.

2.3. Зміни в стандартах освіти

Університети Івано-Франківської області надали приміщення для навчальних закладів з окупованих територій. На базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника відновив роботу Херсонський державний університет разом з відокремленими структурними підрозділами – Бе-

риславським фаховим педагогічним коледжем імені В. Ф. Беньковського та Генічеським фаховим коледжем. Відповідне рішення про тимчасове переміщення затверджене [наказом Міністерства освіти і науки](#) України і діє до завершення воєнного стану.

В Івано-Франківськ із Северодонецька переїхав [Луганський державний університет внутрішніх справ](#) імені Е. О. Дідоренка. Його розмістили на базі Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ. Северодонецький коледж культури та мистецтв переїхав у Коломию.

Для студентів переміщених навчальних закладів були створені всі умови для завершення навчального року, а випускників – для отримання дипломів про здобуття освіти.

Звичайно, вступна кампанія була пов'язана із серйозними труднощами і відтермінована. Окрім того, студенти з інших регіонів України могли реалізувати право на академічну мобільність і закінчити семестр у закладах вищої освіти Івано-Франківської області. Лише в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника на різних освітніх програмах цим правом скористалося 180 студентів.

Після початку повномасштабної війни Росії проти України з 305 тис. учнів, які навчалися в загальноосвітніх навчальних закладах Львівської області, [понад 42 тис. школярів виїхали](#) тимчасово за кордон. Вони продовжили вчитися онлайн зі своїми класами і надалі планували повертатися. Також за кордон за час повномасштабної війни переїхали 1 253 вчителі, які проводили уроки онлайн.

На Львівщині з травня очне навчання відновили у 123 школах (це близько 10% від усіх загальноосвітніх навчальних закладів області), 72 школи в області займалися за змішаною формою. Навчання відновили в тих школах, які мають укриття. У львівських школах навчальний процес відбувався онлайн, оскільки в більшості освітніх закладів проживали ВПО.

З 23 березня у Львівській області відновили роботу дитячі садки. У травні відкрили додаткові чергові групи ще в 33 дитсадках.

2.4. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення

Повномасштабна війна дала новий поштовх перейменуванню вулиць, демонтажу пам'ятників радянської доби, розміщенню патріотичної зовнішньої реклами тощо.

У Чернівецькій області активно тривало перейменування вулиць як в обласному центрі ([де-русифікації та дерадянзації підлягало понад 200 вулиць, щодо 67 з яких уже були пропозиції](#)), так і в громадах. При цьому, наприклад, у Чернівцях дотрималися встановленої процедури й [провели з цього питання громадські слухання](#) (перші з початку вторгнення) та оголосили нові.

З 9 до 15 червня у Львові відбулося онлайн-опитування щодо перейменування вулиць міста, назви яких пов'язані з країною-агресором. У перший день проголосували понад 10 тис. львів'ян. Пропозиції, які набрали найбільшу кількість голосів, враховувалися робочою групою при затвердженні нової назви вулиці на сесії міської ради.

У Чернівцях новий імпульс отримала багаторічна дискусія про долю Монумена Перемоги 1941–1945 років на Соборній площі міста. З традиційних способів розв'язання питання – демонтувати, перенести або не чіпати – останній майже не розглядався, а [міська влада заявила про консультації з громадськістю](#) для вироблення спільної позиції з цього питання. На початку червня міський голова анонсував [ідею створення на околиці музею](#), куди можна було б перенести цей монумент, а також інші символи радянської доби.

2.5. Свобода віросповідання

У моніторингу Івано-Франківської області зазначено, що влада, громадські організації та релігійні об'єднання постійно закликали населення не абсолютизувати окремі прояви нетерпимості, зосереджуватися не на відмінностях, а на спільному опорі ворогу, проявляти терпимість і толерант-

ність у цей складний час. Особливе місце займало міжконфесійне протистояння з Українською православною церквою Московського патріархату (УПЦ МП). Після початку повномасштабного вторгнення антиукраїнська та антихристиянська позиція московської церкви призвели до переходу майже всіх громад області до Православної церкви України (ПЦУ). На загал цей процес відбувався мирно та без ексцесів.

У Тернопільській області переважна частина парафій – ПЦУ та Української греко-католицької церкви, але існує і величезний центр Московського патріархату в м. Почаїв, де розташована [Почаївська Успенська лавра](#), що викликає певне невдоволення місцевих громад.

У Закарпатській області потенційним викликом стало функціонування УПЦ МП і можливий перехід церковних громад, зокрема, до ПЦУ. Утім, станом на початок квітня [жодна громада](#) УПЦ МП не змінила релігійну приналежність.

У Львівській області 14 червня відбулася перша сесія Львівської обласної ради, на якій ухвалили рішення про [заборону](#) діяльності УПЦ МП.

[Рада церков Львівщини](#) у травні закликала людей єднатися, довіряти лише офіційним джерелам і не поширювати фейкову інформацію та російську пропаганду. У Міжнародний день захисту дітей 1 червня [представники всіх християнських конфесій Львова](#) зібралися на спільну екуменічну молитву за дітей, які постраждали від війни, продемонструвавши єдність християнських церков у громаді. Від початку повномасштабної війни у Львівській області спостерігалася тенденція переходу церков, що належать до Московського патріархату, разом зі священниками до ПЦУ (Червоноград, Трускавець, Дрогобич).

У моніторингу Запорізької області звертається увага, що релігійні організації долучилися до допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню. При ЗСУ та Національній гвардії працювали військові капелани, які були терміново мобілізовані. Так, від Української греко-католицької церкви були направлені 3 капелани, ПЦУ – 7, протестантських церков – близько десяти.

3. Спільна справа

3.1. Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи

>> РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

Через військові дії уряд спільно з Міністерством економіки України почав реалізацію програми релокації українських підприємств, розташованих у зоні активних бойових дій. Бізнесу запропонували допомогу в переміщенні обладнання на безпечні території, пошуку виробничих приміщень і розселенні працівників.

Нормативні документи, які регламентують [релокацію](#): постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 року № 305 – безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком; розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2022 року – план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію.

За [інформацією Міністерства економіки України](#), станом на червень 606 підприємств, які взяли участь у програмі релокації, завершили переїзд, а 390 з них уже відновили роботу на нових майданчиках у західній частині України. Найбільше – з Києва та Київської (187), Харківської (137), Донецької (35), Луганської (17) областей.

Найпопулярнішими областями для релокації були Закарпатська, Львівська, Чернівецька. Окрім того, для переміщення потужностей бізнес надавав перевагу Тернопільській, Івано-Франківській і деяким іншим областям.

За даними ОВА, у Закарпатську область релоковано 34% усіх переміщених підприємств, що було найвищим показником на той час. Станом на травень це 171 суб'єкт господарювання, з них уже функціонувало 119 (близько 60% – підприємства ІТ та легкої промисловості, решта – підприємства з надання будівельних і логістичних послуг, торгівлі, поліграфії, медицини тощо).

На Закарпатті офіційно [створили ІТ-кластер](#) як юридичну структуру, який об'єднав близько 100 компаній (зокрема, «Astound Commerce», «SoftServe», «Sigma Software», «Genesis», «4TEAM», «Telesens», «EPAM», «Intellias», «SQUAD», «CANFLY» та «PetterssonApps») і 300 ФОПів.

Особливістю релокації підприємств на Закарпаття стало те, що бізнес намагався перевезти з собою і працівників, щонайменше ключових.

[За три місяці повномасштабної війни 93 підприємства перевезли свій бізнес](#) у Львівську область, у квітні 38 уже почали свою діяльність. До Львівської ОВА подали ще понад 400 заявок на релокацію бізнесу. Завдяки релокації підприємств на Львівщину вдалося зберегти близько 800 робочих місць. Серед них український лідер на ринку натуральної кави «[Gemini Espresso](#)», один з найбільших в Україні виробників матраців, м'яких і корпусних меблів «[Matro Luxe](#)».

Станом на кінець травня, [за повідомленням](#) голови ОВА Світлани Онищук, більше ніж 150 суб'єктів господарювання розглядали можливість переїхати на Івано-Франківщину. З них 47 – перевезли обладнання, у т. ч. 25 уже працювали і випускали продукцію. Релоковані підприємства спеціалізуються на пошитті одягу, виготовленні матраців, будівництві модульних будинків, виробництві кондитерських і м'ясних виробів, машинобудуванні та металообробці. На державну підтримку в перевезенні техніки й обладнання очікували 9 підприємств.

В Івано-Франківську, Калуші та Долині діють індустріальні парки. Особлива увага приділяється високотехнологічним виробництвом і створенню умов для роботи ІТ-компаній. В Івано-Франківську найбільша ІТ-спільнота в Україні «IT Ukraine Association», яка представляє інтереси понад 77 тис. ІТ-спеціалістів, відкрила своє представництво в західному регіоні на базі інноваційного центру «Promprylad. Renovation». Сформовано стратегічне бачення розвитку співпраці на тривалий період.

У межах Державної програми підтримки релокації ДП «[Державний науково-дослідний і проєктний інститут основної хімії](#)» з міста Харкова розпочало роботу в Калуші. Це підприємство – одна з провідних інжинірингових компаній з проєктування хімічних виробництв з одночасним забезпеченням екологічної та промислової безпеки підприємств.

За повідомленням Чернівецької ОВА, станом на середину травня [в область було релоковано близько 100 підприємств](#) зі східних, південних і північних регіонів. За профілями – це ІТ-компанії, розробники програмного забезпечення, виробники одягу, харчових сумішей тощо. Ішлося й про [раніше не притаманні для економіки Чернівецької області виробництва](#) – легкого машинобудування, світлодіодного обладнання, високовольтного обладнання, хімічної промисловості, переробки пластику.

Релокація – це не лише захист підприємств від руйнації, а й продовження виробництва, збереження робочих місць, надання населенню можливості працювати та забезпечувати свої сім'ї, а також наповнення державного бюджету.

>> МІСЦЕВІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ

У квітні 2022 року Львівська ОВА розпочала [Програму підтримки бізнесу](#) у Львівській області на період воєнного стану. Програма працюватиме через три інструменти – надання безповоротної фінансової допомоги релокованим виробничим підприємствам; ваучерну підтримку на маркетингові послуги або послуги сертифікації; надання безповоротної фінансової допомоги на закупівлю обладнання підприємствам харчової, легкої, машинобудівної промисловості.

>> ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ПОСТРАЖДАЛИМ РЕГІОНАМ

Чернівецька область взаємодіяла з іншими регіонами, передусім тими, що постраждали від воєнних дій і тимчасової окупації, переважно в гуманітарній сфері. Доставлялися гуманітарні вантажі як через органи влади й самоврядування, так і громадські структури й волонтерські ініціативи.

Суб'єктом-оператором прийому / розподілення більшої частини іноземної гуманітарної допомоги виступала Чернівецька ОВА, яка організувала цей процес під прапором Гуманітарного штабу Бу-

ковини (інша назва – Гуманітарний штаб «Олімпія»). Інші суб'єкти (місцева влада, партійно-політичні, громадські структури) на вимогу законодавства мали погоджувати (координувати) ввезення гуманітарної допомоги з обласними чиновниками.

Така централізація, відсутність надійних механізмів контролю, а також необізнаність з правовими й процедурними механізмами спричинила до низки зловживань, частина з яких задокументована правоохоронцями в межах кримінальних проваджень.

У моніторингу Миколаївської області зазначено, що на логістику розподілу гуманітарної допомоги нарікали малі ТГ. Наприклад, мешканці Новоодеської міської громади (адміністративний центр – м. Нова Одеса + периферійні 15 сіл) досить часто скаржилися на те, що левова частка допомоги осідає в адміністративному центрі, а на периферію доходить лише її невелика частина.

>> МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ

У результаті взаємодії Чернівецької обласної та міської влади з румунською стороною в Сучавському повіті Румунії поблизу румунського МАПП «Сірет» (з боку України – МАПП «Порубне») розгорнуто логістичний хаб «[Help Ukraine Romania](#)», який використовується для ввезення гуманітарних вантажів.

Налагоджена раніше муніципальна взаємодія з адміністративними одиницями інших країн дозволила використовувати потенціал такої співпраці в гуманітарних цілях. Наприклад, [область співпрацювала з німецьким округом Швабія](#) в соціальній сфері (інклюзивна освіта, підтримка дітей з інвалідністю).

Місту Чернівці не тільки користувалося наявними, але й встановлювало нові відносини із закордонними муніципалітетами, наприклад [французьким містом Мец](#) чи [німецьким Дюссельдорфом](#).

Показовим є приклад [встановлення співпраці Новоселицької міської громади з французьким містом Жерарме](#) завдяки ініціативі колишньої мешканки цієї громади.

На Одещині традиційно системно працює Червоний хрест і Благодійний фонд «Карітас». Також Одесу обрали для базування багато міжнародних гуманітарних організацій, які зайшли в Україну після початку повномасштабної війни, – «Geneva Call», «Nonviolent Peaceforce», «We World», «Good Neighbours», «CORE» тощо. Окрім цього, ООН офіційно заявила про бажання розмістити в Одесі другий (перший у Львові) хаб для координації надання гуманітарної допомоги Україні.

3.2. Взаємодія на рівні суспільства. Ініціативи. Довіра між групами

>> ДОПОМОГА АРМІЇ

Багато підприємців Львівщини переобладнали бізнес і пропонували свої можливості для забезпечення потреб армії. Наприклад, підприємство «[Фрут Банк](#)» виготовляло сухі борщові набори для ЗСУ, [команда Львівського ІТ-кластера](#) допомагала компаніям спільноти та всій ІТ-індустрії країни, підприємство «Галка» закупило військове спорядження та аптечки для ЗСУ, підприємство «Галицька здоба» надала хлібобулочні вироби для ЗСУ тощо.

Від початку повномасштабної війни львівські підприємці активно допомагали як з гуманітарними вантажами, пошуком автівок для військових потреб, так і підприємствам, релокованим на Львівщину. «[West Ukrainian Business Club](#)» – західноукраїнська бізнес-спільнота, яка активно допомагає з пошуком автомобілів для потреб ЗСУ.

Достатньо цікавим був досвід роботи найбільшого волонтерського центру Івано-Франківської області «Порт Франківськ», що постав з платформи української електронної музики. До прикладу, у межах кампанії [допомоги полку «Азов»](#) з 7 квітня по 2 травня вони придбали та передали амуніцію, техніку, одягу, оптики, автомобілів та броні на суму понад 6 млн грн, у т. ч. 5 дронів з тепловізорами, електростанцію та сонячні панелі, бронешилети й каски, павербанки й активні навушники.

Паралельно «Порт Франківськ» розпочав роботу над платформою для збору коштів для соціальних проєктів, які працюють у військовому сегменті економіки. Фонд готовий інвестувати в розробку

та створення виробів для армії. Окрім проектів, які генерують гроші для ЗСУ, «Порт Франківськ» підтримує задуми, що не дають прямих донатів, але створюють нові спільноти, як-от реабілітаційний табір для військових «З любов'ю в серці» на Косівщині. До вторгнення тут проходили реабілітацію воїни АТО / ООС, а зараз відновлюються військовослужбовці. Важливою та актуальною була інформаційно-просвітницька та консультативна робота фонду, особливо в контексті збереження довіри до волонтерських структур і протидії розкраданню гуманітарної допомоги.

[Клініка «БРАСС»](#) у партнерстві з окремим загоном спеціального призначення «Азов» оголосила про створення Першого добровольчого хірургічного шпиталю (м. Івано-Франківськ та смт Лисець) для надання медичної допомоги захисникам України та вимушеним переселенцям.

В Одеській області з'явилося багато волонтерських рухів, але вони здебільшого були локалізовані в межах конкретної громади та не об'єднані в мережі. Так, на базі Одеського ринку їжі («Odesa Food Market») активісти організували пункт підтримки місцевої ТРО, інших підрозділів ЗСУ, медиків. Тут приймали, сортували і відправляли на вимогу медикаменти, дрібну електроніку, теплий одяг, спальники, засоби гігієни, воду тощо. Волонтерський центр «Експедиція» розгорнув виготовлення бронешитів.

На західній Україні Чернівецька область відзначилася найвищим показником постачання автомобільної техніки для потреб ЗСУ. Таке досягнення, щоправда, мало свою ціну – керівництво Сокирянської громади скаржилося, що обласна влада вилучала без ознайомлення з лімітами на вилучення транспортних засобів і техніки, встановленими для цієї громади. Такі дії, ішлося в офіційному листі до ОВА, можуть «спричинити зрив кампанії з посіву та збору урожаю» в одній з найбільших сільськогосподарських громад області.

>> ВОЛОНТЕРСТВО

Надзвичайно високу інтенсивність роботи (особливо в березні – квітні) демонстрували неінституціоналізовані громадські ініціативи в громадах Чернівецької області. Аналіз локальних груп у соцмережах показав, що фактично в кожній громаді з'явилося щонайменше 2–3 спільноти волонтерів, які займалися спочатку допомогою ЗСУ та ТРО, а пізніше – і ВПО.

Напрями діяльності – збір продуктів та одягу, коштів на військову амуніцію, техніку та автомобілі, плетіння маскувальних сіток, консервування м'яса та інших харчів, допомога ВПО з житлом та побутовими речами, поїздки на фронт та до охоплених війною регіонів тощо.

Громадські організації та волонтери оголошували збір речей, [організовували безкоштовні ярмарки](#) (ГО «Захист»).

Паралельно з державними та муніципальними штабами діяли волонтерські гуманітарні центри (в Одесі), у цьому ж напрямі працювали багато громадських організацій, благодійних фондів і неформалізованих волонтерських рухів і груп. Координація між органами влади та волонтерами була, але не рівномірна й всеохопна, у першу чергу залежала від відносин між конкретною волонтерською організацією і керівником установи та потреб у взаємодії одне з одним. Там, де відносини не склалися і сторони могли обійтися одна без одної, то координація була мінімальною або взагалі відсутньою. Загалом волонтери показували себе більш ефективними в забезпеченні гуманітарних потреб, ніж владні структури.

>> РЕАГУВАННЯ НА ВИКЛИКИ

У моніторингу Луганської області зазначено, що з початку активних бойових дій людям доводилося пристосовуватися до нових кризових умов існування. Важливо, що до цього періоду відносять перші прояви соціальної згуртованості на локальному рівні: спільне облаштування бомбосховищ, перехід до спільного ведення господарства в укриттях, доставка гуманітарної допомоги, надання можливості скористатися телефоном, турбота про вразливих, допомога з евакуацією – усе це активно проявилось саме в перший місяць. Зокрема, це було зумовлено відчуттям, що трагічні події не будуть довгими. Також у людей на той час зберігалися ресурси, на які можна було розраховувати. Додавало хвиної впевненості відчуття, що населені пункти не в оточенні і в будь-який момент можна ухвалити рішення про евакуацію.

4. Зміни в соціальній структурі

4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю

В Івано-Франківській області були створені умови для розміщення спеціалізованих дитячих закладів. На територію області з Харкова [перемістили 114 дітей](#) з чотирьох інтернатних закладів.

У Тернопільській області в травні почали відновлювати роботу дитячих садочків, у які також приймали дітей вимушених переселенців.

У Закарпатській області масовим явищем став виїзд за кордон представників угорської громади, які мають тісні професійні та родинні зв'язки в Угорщині, а також підстави для виїзду, зокрема угорські паспорти. За попередніми даними, які вдалося отримати від лідера однієї з двох угорських організацій на Закарпатті – Демократичної спілки угорців України (УМДС) Ласло Зубанича, очікувалося, що замість 16–17 тис. учнів, які зазвичай навчаються угорською мовою у школах, з 1 вересня до школи піде близько 12 тис. дітей, тобто йшлося про 30% втрати громади.

Звернемо увагу, що Закарпатська область також стала місцем релокації закладів освіти та культури. Зокрема, за інформацією Закарпатської обласної ради, сюди релокували Міжнародний дитячий центр «Артек», що базувався в Пущі-Водиці поблизу Києва, 168 дітей і 42 працівники цього закладу розмістилися в санаторії «Човен» на Свалявщині; КНП «Обласний будинок дитини» Закарпатської облради, що у Сваляві, прихистив дітей і вихователів з будинку-інтернату міста Біла Церква.

Під час моніторингу Івано-Франківської області привернули увагу резонансні заяви міського голови Руслана Марцінківка, які часто збуджують громадську думку та можуть створювати основу для конфліктних ситуацій. Зокрема, актуалізована в [травневому інтерв'ю](#) його давня фраза про те, що «гей не може бути патріотом», викликала гостру реакцію з боку Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Людмили Денісової.

Станом на червень у Львівській області офіційно було зареєстровано 242 тис. ВПО. З них понад 75 тис. – діти, 110 тис. осіб працездатного віку, понад 30 тис. пенсіонерів і 8 тис. осіб з інвалідністю.

4.2. Потреби вимушених переселенців. Реагування

За даними Закарпатської ОВА, на початок травня область прийняла близько 400 тис. ВПО (на основі даних мобільних номерів), тобто населення Закарпаття зросло приблизно на 30%. Водночас офіційно зареєстровані як ВПО тільки 150 тис. осіб. Зберігалася висока динаміка переміщення осіб на Закарпаття з інших регіонів, а також із Закарпаття туди, де немає безпосередніх воєнних дій, зокрема Київ, Харків тощо.

>> СТВОРЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ЦЕНТРІВ

[Речі найпершої потреби](#), їжу та прихисток для ВПО на Львівщині надавали Арена Львів, Гуманітарний штаб допомоги Львівського палацу мистецтв, Координаційний штаб допомоги Львівської ОВА, Центр підтримки вимушено переміщених українців, Храм св. Лазаря, Дім милосердя св. Миколая, Координаційний центр для забезпечення прихистком ВПО, Гуманітарний штаб Допомогти UA Lviv, спільнота «Емаус-Оселя» та жителі Львівської області.

Багато громадських, благодійних і релігійних організацій у м. Львів й області після початку повномасштабної війни почали активно працювати в соціально-гуманітарному напрямі. ВПО спочатку розміщували в пунктах тимчасового перебування на 1–2 дні поблизу залізничного вокзалу, а потім допомагали розселяти в інші місця.

Також маємо приклади створення хабів для ВПО на базі приватних об'єктів: у Мукачеві (Закарпатська область) такий [хаб](#) створили на базі комплексу «Венеція», фактично довгобуду комерційного об'єкта торговельно-офісного характеру.

На одній з площ Чернівців [МО «Remar S. O.S» розгорнула гуманітарну базу](#), де переселенці могли отримати безкоштовні гарячі обіди, пізніше тут розмістили велику зону розваг для дітей, спальні місця та пункт надання медичної допомоги.

>> МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА

У Чернівецькій області для задоволення потреб ВПО працювали пов'язані з ООН міжнародні організації, зокрема Агентство з питань технічного співробітництва та розвитку, Міжнародна організація міграції, Дитячий фонд ООН, Програма розвитку ООН, Всесвітня продовольча програма ООН, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

З березня-квітня вказані структури впроваджували програми гуманітарної, у т. ч. грошової, підтримки сім'ям ВПО (з розрахунку 2,2 тис. грн щомісяця на кожного члена родини). Наприкінці травня реєстрацію ВПО припинили, пояснюючи це досягненням цілей цього етапу діяльності. Через велику кількість зареєстрованих і навантаження на систему звірвання персональних даних переселенців виплати почали затримувати – замість анонсованих 2–3 тижнів термін продовжили до 1,5 місяця.

На Одещині традиційно системно працював Червоний хрест і Благодійний фонд «Карітас».

В Івано-Франківській області «Карітас» і «Мальтійський хрест» розгорнули намети для забезпечення гарячим харчуванням, одягом і засобами особистої гігієни осіб, які цього потребують.

У Чернівецькій області завдяки гуманітарній активності іноземних донорів було розгорнуто додаткові медичні потужності. Так, у середині березня в Чернівцях американська міжнародна гуманітарна організація «Сумка самарянина» облаштувала польовий госпіталь пропускною здатністю до 200 осіб на добу з безкоштовними послугами як для ВПО, так і місцевих мешканців.

>> БЕЗКОШТОВНИЙ ТРАНСПОРТ

[Міська влада Чернівців організувала безкоштовні автобусні рейси](#) від залізничного вокзалу до румунського кордону для вимушених переселенців, що прибували в місто евакуаційними потягами. Станом на 28 березня 2022 року послугами цього транспорту скористалося 1 300 ВПО.

До Арени Львів також курсували безкоштовні автобуси, які забирали ВПО із залізничного вокзалу. Для людей, які втікали від війни за кордон, були організовані безкоштовні маршрути із залізничного вокзалу до пунктів перетину кордону.

>> ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

[Інформацію про поселення](#) у Львівській області можна було отримати за коротким [номером 112](#), також працювали чатботи для мешканців області та ВПО з актуальною інформацією в умовах воєнного стану в [телеграмі](#) чи [вайбері](#).

У Чернівцях власні «гарячі лінії» чи групи в соцмережах / месенджерах з пошуку житла для ВПО створювали й громадські організації та неформалізовані ініціативні групи.

>> ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВПО

Станом на початок червня 1 900 ВПО звернулися до Івано-Франківського [обласного центру зайнятості](#) по допомогу в працевлаштуванні, з них 653 особи отримали статус безробітних, працевлаштовано 315 людей. В обласному центрі зайнятості були актуальні 955 вакансій. Держава допомагала роботодавцям, зокрема компенсувала витрати за кожного працевлаштованого переселенця розміром 6 500 грн на місяць. Підприємці Прикарпаття, які працевлаштовували переселенців, отримали компенсацію на суму 247 тис. грн.

У моніторингу Львівської області наголошується на проблемі в пошуку роботи ВПО, у яких були нерозірвані трудові відносини на попередньому місці праці. Центр зайнятості в такому випадку не міг надати статус безробітної особи. За даними Львівського обласного центру зайнятості, [кількість безробітних](#) станом 24 лютого в області становила 12 850 осіб. За час повномасштабної війни дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили поглибився. Якщо на початку повномасштабної війни на одну вакансію претендували три особи, то в кінці березня – уже п'ять.

Від початку російського вторгнення до кінця березня до служби зайнятості звернулося близько 300 переселенців, які шукали роботу. Також проблемою був брак робочої сили для бізнесу, оскільки через мобілізацію чоловіки, які виїхали на заробітки в інші країни ще до повномасштабної війни, масово не поверталися в Україну. Через брак робочої сили бізнес розраховував на залучення ВПО, які проживали на Львівщині та планували залишатися.

>> ЖИТЛО ДЛЯ ВПО

В Івано-Франківській області була розроблена програма будівництва житла для вимушених переселенців. ОВА оголосила про намір побудувати 100 тис. кв. м житла для сімей, які через війну втратили власні помешкання. Усі квартири будуть у державній власності. Після відновлення будинків переселенців у населених пунктах, де вони жили до повномасштабної війни, вони переїдуть, а ці квартири надаватимуть військовослужбовцям і всім, хто стояв у черзі на житло.

Так, на початку червня в Галицькій громаді відбулася конференція, під час якої презентували проєкт житлового комплексу для ВПО «[МАУЕТОК](#)». Його проєкт і концепцію розробили за підтримки громади та благодійних фондів, таких як Всеукраїнська рада церков та благодійних організацій, Фундація Олександра Геращенко та «Країна спорту». Комплекс планують реалізувати на місці колишньої лікарні. Облаштовувати соціальне житло для ВПО мають на меті за кошти благодійників. Загальна вартість проєкту становить 4 млн 300 тис. дол.

3 квітня по травень у Львові відкрили три модульні містечка, де проживало близько 1 000 осіб. [Перше модульне містечко](#) для ВПО відкрите 19 квітня та розраховане на 350 осіб, [друге модульне містечко](#) – 6 травня, на 320 осіб, [третє модульне містечко](#) – 19 травня, на 370 осіб.

Також модульні містечка планували облаштувати в Стрийській, Судововишнянській і Добротвірській громадах Львівщини.

На кінець травня ВПО [розміщувалися у 237 закладах культури](#), освіти, спортивних закладах, 107 шкіл приймали ВПО. Станом на червень [у школах Львова тимчасового проживали 3 790 ВПО](#), що вдвічі менше від початку повномасштабної війни. Станом на червень 130 тис. ВПО проживали в закладах державної та комунальної форм власності.

У місті та області існувала потреба забезпечити житлом тих ВПО, які розміщені в школах, оскільки з вересня у Львівській області планувалося відновити навчальний процес офлайн.

Значною проблемою у Львові в перший місяць повномасштабної війни було знайти помешкання ВПО через високу орендну плату за житло. Так, раніше середня вартість орендної плати за однокімнатну квартиру, за даними з відкритих джерел, становила близько 4–5 тис. грн на місяць, у перші тижні вторгнення вартість зросла в кілька разів і сягала понад 10–15 тис. грн, надалі вона зменшилася орієнтовно до 5–6 тис. грн.

>> ІНІЦІАТИВИ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Інституції громадянського суспільства Івано-Франківської області швидко самоорганізувалися та створили низку ресурсів для допомоги ВПО на території області та організації транзиту через неї: «[Ukraine Now](#)» – проєкт для тих, хто не може покинути якийсь регіон і потребує допомоги; «[Прихисток](#)» – портал, де можна знайти або запропонувати житло в будь-якому регіоні України. Також франківські ріелтори безкоштовно розшукували житло для вимушених переселенців.

На базі Івано-Франківського національного медичного університету запрацював психологічний консультативний центр для ВПО, волонтери створили цілодобовий штаб для надання психологічної допомоги в приміщенні «Просвіти».

Гуманітарною допомогою в Закарпатській області займалися відразу кілька місцевих організацій волонтерського походження, насамперед «Рух підтримки закарпатських військових», «Волонтери Закарпаття», БФ «Сім'я Христа», ГО «Німецька молодь Закарпаття», «Комітет медичної допомоги в Закарпатті». Проти «Руху підтримки закарпатських військових» була порушена кримінальна справа, що спричинило чималий суспільний резонанс.

Саме волонтерський і гуманітарний рух став масовим і ключовим середовищем для згуртованості. На Закарпатті він охопив цілу низку ініціатив – від прийому гуманітарної допомоги та закупівлі необхідного для військових до харчування ВПО та їх підтримки в тимчасових прихистках.

>> ПРИКЛАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ВПО В ЖИТТЯ ГРОМАДИ

У моніторингу Чернівецької області акцентовано на практиці місцевої влади й громадських структур з інтеграції ВПО в життя громад. Наприклад, за підтримки Чернівецького обласного управління лісового та мисливського господарства в середині травня [переселенці гірської Селятинської громади спільно з лісівниками та місцевими жителями висадили 2 тис. саджанців дерев](#) в урочищі Ропачівка Селятинського лісництва ДП «Путильський лісгосп» (цю ініціативу назвали «Ліс перемоги»).

У громадах-партнерах Програми DOBRE перед Великоднем реалізували заходи для згуртування переселенців і місцевих жителів – [майстер-класи з писанкарства](#). Департамент освіти та науки Чернівецької ОВА повідомляв про [майстер-класи у школах регіону під девізом «Писанка надії»](#) – буковинські діти та діти ВПО розписали понад 10 тис. писанок. У Всесвітній день вишиванки Вишницька молодіжна рада організувала для ВПО [майстер-клас з традиційної вишивки](#).

Інтеграція переселенців у громади мала й помітні економічні ефекти. Так, у середині травня стало відомо, що до бюджету Чернівців надійшло понад 130 тис. грн туристичного збору (102 тис. грн за 1 квартал 2021 року). Це пов'язано з тим, що ВПО зайняли всі готельні заклади. [Як зазначили в департаменті розвитку міськради](#), «хоч усі масові заходи, як фестивалі чи традиційні ярмарки, через війну скасували, готельний бізнес, сфера послуг і заклади харчування завантажені на 100%».

4.3. Потреби учасників територіальної оборони. Реагування

За даними моніторингу, в Одесі неочікувано велика кількість людей хотіли вступити до ТрО. У результаті довелося створювати додаткову бригаду. Таким чином, були сформовані [дві бригади ТрО ЗСУ](#), а також ТрО ОМС. Зокрема, в Одесі міська рада створила загони ТрО в кожному з чотирьох районів міста.

В Івано-Франківській області активно відбувався мобілізаційний процес. Був сформований стрілецький батальйон 10 окремої гірсько-штурмової бригади (центр дислокації – м. Коломия), 101 бригада ТрО, низка добровольчих підрозділів.

У моніторингу Закарпатської області ми звернули увагу, що мобілізація стала одним з ключових викликів для ринку праці та ділової активності: кампанія з вручення повісток провокувала напругу, паничні настрої, спекуляції та дезінформацію в публічній площині. Водночас, окрім протестів у Хустському районі наприкінці квітня, на відміну від 2014 року мобілізація на Закарпатті проходила без «заворужень», хоча й стала топтемою в соцмережах і ЗМІ.

У Чернівецькій області процеси мобілізації на відміну від 2014 року також відбувалися без соціальних протестів. Фіксувалася, особливо в перші тижні повномасштабної війни, висока частка осіб, які добровільно зголосилися проходити військову службу в ЗСУ. Наприкінці травня голова ОВА повідомив, що область виконує показники мобілізації громадян до ЗСУ, проте темпи потребують покращення.

У моніторингу Херсонської області наголошено, що на кожні нові загрози війни та окупації суспільство відповідало проявами громадської згуртованості. Коли поліція покинула населені пункти області, виникла необхідність охорони громадського порядку та протидії випадкам мародерства. У результаті почали з'являтися добровольчі громадські формування з охорони правопорядку.

У Херсоні з ініціативи депутата Херсонської міської ради Іллі Карамалікова була сформована народна волонтерська дружина при комунальному підприємстві «Муніципальна варта». Дружинники здійснювали нічні патрулювання в ті дні, коли Херсон перебував у російській облозі (з другої половини 24 лютого до 1 березня). Коли російські війська 1 березня штурмом узяли місто, народну дружину розпустили, але в перші дні березня в місті розпочалися випадки мародерства. Окремі містяни грабували розгромлений під час боїв ТРЦ «Фабрика» та інші магазини. Окупанти не лише самоусунулися від охорони правопорядку на вулицях, а й самі грабували місцеві магазини. Народна дружина на свій ризик відновила нічні чергування. Наприклад, 8 березня на нічне чергування вийшло близько 300 осіб. У результаті хвиля мародерства зупинилася. Станом на середину березня кількість волонтерів народної дружини становила близько тисячі осіб. Частина з них було вирішено оформити до КП «Муніципальна

варта». Подібна серйозна волонтерська структура викликала занепокоєння у військовій комендатурі окупантів. Росіяни провели обшук у штабі Муніципальної варти. Кількох дружинників серйозно побили. Згодом нічні патрулювання припинилися.

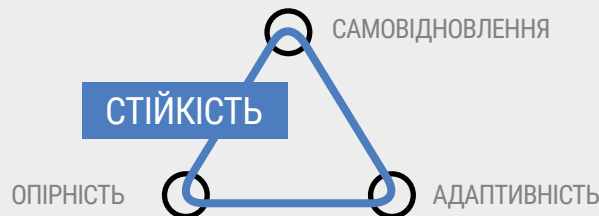
Подібні чергування активні громадяни проводили і в інших містах області, зокрема в Каховці, Новій Каховці та Олешках. Такі патрулювання були небезпечними для життя. Так, увечері 30 березня в Олешках окупанти відкрили вогонь по волонтерському патрулю. Одну людину тяжко поранили, двох інших патрульних окупанти затримали. Їхня подальша доля не відома.

З часом ці громадські формування припинили свою діяльність. Наприклад, 6 квітня Каховське громадське формування з охорони правопорядку «Щит» оголосило про припинення своєї діяльності.

МЕТОДОЛОГІЯ ЗБОРУ ДАНИХ

Концептуальна рамка підходу Національної платформи стійкості та згуртованості

СТІЙКІСТЬ – суспільна практика на національному, регіональному та місцевому рівнях, яка створює можливості для подолання викликів і трансформації.

Ми вимірюємо її в трьох площинах:

- **адаптація** суспільних систем та інститутів до криз і різких змін середовища;
- **самовідновлення** – мобілізація громадян, інститутів для розв'язання різних гуманітарних, соціальних і безпекових завдань у співпраці;
- **опірність** – стабілізація моделей співпраці між владою, бізнесом, громадянським суспільством, які сприяють підвищенню рівня міжсекторальної довіри в ході трансформації.

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ – стан соціальних зв'язків у суспільстві між суспільними групами (по горизонталі) та між суспільством і владою (по вертикалі). Вимірюється за рівнями довіри та нормами взаємності (розвитком позитивного соціального капіталу); міцністю громадянського суспільства; наявністю інститутів управління конфліктами (наприклад, відповідальна демократія, незалежне судочинство тощо).

СТІЙКІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ базуються на спільних підходах і цінностях, розмаїтих моделях взаємодії.

>> **ФОКУС:**

- на акторах, змінах в управлінні, оцінюванні вразливості, здатності до адаптації, трансформації на відміну від повернення в попередній стан.

>> **ЗБІР ДАНИХ:**

- тимчасово окуповані та прифронтові території – Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська, Харківська області;
- території, де не ведуться бойові дії, – Одеська, Миколаївська, Тернопільська, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська, Чернівецька області.

ДЖЕРЕЛА ДАНИХ – публікації в ЗМІ, рішення органів влади, проекти рішень органів влади, дані опитувань громадської думки, дані в соціальних мережах, звіти неурядових організацій, будь-яка інша оприлюднена інформація. Дані збирають координатори Національної платформи стійкості та згуртованості в 12 областях, спираючись на джерела даних, власне розуміння стану справ і залученість у місцеві процеси згуртованості.

>> ПРОБЛЕМАТИКА

На тимчасово окупованих територіях:

- **Динаміка окупації.** Просування російських військ, становище окупованих населених пунктів; позиції мешканців регіону / громади / політичних сил щодо російських окупаційних і військових дій.
- **Зміни в системі управління.** Рішення та інформація від окупаційної влади; прояви колабораціонізму; вилучення майна; експропріація продуктів окупаційними адміністраціями.
- **Гуманітарна ситуація.** Фільтраційні дії окупаційної влади; примусова депортація та її напрямки; захоплення заручників; рекрутинг у збройні формування; характер евакуації; руйнування; доступ до медичної допомоги.
- **Робота над ідентичністю.** Робота навчальних закладів, міграція здобувачів освіти та викладачів, примусова русифікація; російські державні стандарти освіти; політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення; діяльність релігійних організацій.
- **Зміни в соціальній структурі.** Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю.

На територіях, де не відбуваються бойові дії:

- **Динаміка військових дій.** Обстріли / озброєння, застосоване проти мирного населення; руйнування.
- **Зміни в системі управління.** Організація діяльності органів влади та доступ громадян до ухвалення рішень на місцевому рівні; доступ до публічної інформації; координація дій волонтерів і влади, а також органів влади між собою, органів влади та військових, волонтерів і військових тощо.
- **Гуманітарна ситуація.** Доступність питної води, їжі, зв'язку, електроенергії; доступ до медичної допомоги; надання гуманітарної допомоги на регіональному рівні.
- **Зміни в суспільному середовищі.** Ставлення в громадах до змін у символіці, календарях (свята, пам'ятні дні); перейменування вулиць та інших об'єктів; робота навчальних закладів, міграція здобувачів освіти та викладачів; громадянське суспільство та бізнес, ринок праці.
- **Становище внутрішньо переміщених осіб.** Забезпеченість житлом і роботою; інтеграція в громаду, що приймає; мережування.

>> ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИХОДУ ЗВІТУ

Початковий моніторинговий звіт охоплює перші чотири місяці широкомасштабного вторгнення (лютий – червень), починаючи з 24 лютого 2022 року; наступні звіти – по два місяці.

ПРО УКРАЇНСЬКИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Український незалежний центр політичних досліджень –
неурядовий непартійний аналітичний центр.

УНЦПД з 1991 року спрямовує свої зусилля на утвердження демократії та впливового громадянського суспільства в Україні. Ми пропонуємо рішення для державної політики у сфері демократії, співпрацюємо із зацікавленими сторонами, здійснюємо комунікаційні кампанії.

За нашою діяльністю можна стежити на сайті www.ucipr.org.ua та в соціальній мережі Facebook <https://www.facebook.com/UCIPR>.

Долучитися до нашої діяльності можна через різні види партнерства.

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України
Випуск 1. Лютий – червень 2022 року

Горобчишина Світлана Анатоліївна
Коваленко Ольга Сергіївна
Скворцова Валерія Олегівна

Редакторка – Добоні Мар'яна Іванівна

Дизайнер – Буравченко Сергій Валерійович

Електронне видання

Випуск 26.08.2022

